

УДК 811.111'373

МОТИВАЦІЯ КОСМОПОЕТОНІМІВ У НАУКОВО-ФАНТАСТИЧНІЙ ПРОЗІ

Олеся Полянiчко

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
кафедра граматики англійської мови,
Французький бульвар 24/26, к. 131, 132, 65058 Одеса, Україна,
тел. +380677860843*

Проаналізовано функціонування космопоетонімів у літературному творі науково-фантастичного жанру. Встановлено основні типи їх мотивації. Зазначено, що асоціативний тип мотивації індивідуально-авторських космопоетонімів є домінувальним у романі Д. Адамса „The Hitchhiker’s Guide to the Galaxy”.

Ключові слова: космопоетонім, наукова фантастика, мотивація.

Для сучасного етапу розвитку літературної ономастики актуальним видається розширення обсягу об’єкта дослідження шляхом аналізу поетонімів, які досі не отримали великої уваги ономастологів. Передусім, це стосується літературно-художніх власних назв на позначення природних космічних об’єктів – **космопоетонімів**, детальну класифікацію яких розробив М. М. Торчинський [3, с. 311–315]. Однак на часі постає питання щодо **мотивованості** чи **мотивації** космопоетонімів, що розуміється як „певна закономірність, не випадковість відношення (зв’язку) між позначуваною й позначальною сторонами знака, між змістом і формою мовної одиниці, між поняттям і його назвою” [5, с.401], причому мотивованість розподіляється на первинну й вторинну, тобто безпосередній або опосередкований зв’язок між знаком та денотатом [5, с. 401–402].

М. М. Торчинський розподілив оніми на три групи – власні назви з **простою** мотивацією, з **комбінованою** мотивацією та з **невідомою** мотивацією. До першої групи належать апотропейні, асоціативні, ідеологічні, квалітативні, локативні, меморіальні, номінальні, патронімічні, посесивні, символічні, ситуативні, сутнісні та темпоральні оніми [4, с.186–189]. До другої – ті власні назви, які мотивовано кількома різними мотивами номінації, до третьої – оніми, мотив номінації яких залишається незрозумілим. Відразу вважаємо за доцільне зауважити, що значну кількість літературно-художніх космонімів становлять екзотичні назви першої групи (за класифікацією О. Ю. Андрєенко [1]), тому їх мотивація є невідомою. Мотивація узуальних космонімів, що використовуються в красному писемстві, є досить добре дослідженою, тому в цій розвідці ми не плануємо зупинятися на цьому моменті детально. Нашу увагу зосередимо на встановленні мотивів номінації оказіональних космопоетонімів, які функціонують у науково-фантастичному творі, що є **метою** цієї роботи.

Об’єктом дослідження послугув онімний простір англомовного науково-фантастичного роману, **предметом** – мотивація космопоетонімів, які функціонують у ньому. **Матеріалом** дослідження було обрано роман Д. Адамса „The Hitchhiker’s Guide to the Galaxy”, з якого було вилучено космопоетоніми загальною кількістю 63 одиниці.

Всі космопоетоніми аналізованого роману можна розподілити на такі, що існують у реальному світі на кшталт *Alpha Centauri* чи *The Pole Star*, та такі, що були створені уявою письменника. Саме на останніх номінаціях варто зупинитися в даній роботі.

З тринадцяти **астропоетонімів**, тобто власних назв зірок, які було вилучено з тексту, дев'ять є індивідуально-авторськими номінаціями, які умовно розподілимо на дві групи: екзотичні іншопланетні наймення та такі, що мають прозору внутрішню форму. Екзотичними оказіональними космопоетонімами, які не містять жодних семантичних, фонетичних чи структурних підказок, є дві власні назви – *Xaxis* та *Ysllodins*, а одне іменування – *Zondostina* – містить структурну підказку: флексію жіночого роду. Шість останніх астропоетонімів містять чотири споріднені іменування, які відрізняються індексами: *The Frogstar*, *The Frogstar World A*, *The Frogstar World B*, *The Frogstar World C*. У цьому випадку маємо справу з асоціативною мотивацією поетонімів, яка базується на аналогії з відповідною реалією. Власна назва зірки *Barnard's star* має посесивну мотивацію, а *Sol* – це латинська назва нашого Сонця, тому тут також спостерігається асоціативна мотивація астропоетоніма. Таким чином, з 13 астропоетонімів аналізованого роману піддати мотиваційному аналізу можемо лише шість, п'ять з яких демонструють асоціативний мотив номінації, а один – посесивний.

Планетопоетоніми, тобто власні назви планет, які було вжито в літературному творі, складають 39 найменувань. Автор використовує такі узуальні оніми, як *the Earth*, *Betelgeuse*, *Sirius*, *Mars*, *Venus*, *Pluto*, *Neptune*, загальна кількість яких сягає семи. Решта планетопоетонімів є індивідуально-авторськими, причому вони також розподіляються на екзотичні оказіональні й оказіональні. До першої групи належать такі оніми, як *Damogran*, *Ograloon*, *Kakrafoon*, *Krikkit*, *Prelumtarn*, *Santraginus 5*, *Soulialis*, *Striterax*, *Dalforsas*, *Golgrafrincham*, *Prelumtarn*, *Sesefras Magna*, тобто планетопоетоніми, які не містять жодних підказок для носія англійської мови. Невелика кількість онімів містять жіночі флексії, тому, незважаючи на високий ступінь їх екзотичності, вони не викликають такого когнітивного дисонансу між своїм та чужим: *Magrathea*, *Effa*, *Frastra*, *Brequinda*, *Stavromula Beta 4*, *Lamuella*. Одне з екзотичних найменувань містить не лише узуальний формант, але й супроводжується поясненням, тому маємо змогу встановити тип його мотивації: це планетопоетонім *Vogsphere*: „Many, many light years from here, indeed from anywhere, lies the grim and long abandoned planet, Vogsphere. Somewhere on a fetid, fog-bound mud bank on this planet there stands, surrounded by the dirty, broken and empty carapaces of the last few jeweled scuttling crabs, a small stone monument which marks the place, where it is thought, the species *Vogon Vogonblurtus* first arose” [6, с.661]. З цього виходить, що назву планети можна трактувати як ‘місце мешкання істот на ім'я Вогон Вогонблертус’, тобто тут спостерігаємо випадок посесивної мотивації. Цікавим є також наймення *Maximegalon*, у якому незвично скомбіновано два форманти на позначення чогось великого, тому віднесемо його до оказіональних, але не екзотичних космопоетонімів, причому тип його мотивації можемо встановити як квалітативний.

Ще два оніми мають яскраво відчутну асоціативну мотивацію з міфологічними персонажами: *Atlantis* – міфічний острів Атланта, який було згадано в працях Платона, Атлас – титан, що брав участь у боротьбі проти Зевса, за що був покараний та мусів вічно тримати небозвід [2, с. 43]; *Persephone* – дружина Аїда, богиня родючості [2, с. 167]. Останній планетопоетонім прокоментовано в тексті роману таким чином: „Last week astronomers had announced that they had at last discovered a tenth planet, out beyond the orbit of Pluto. They had been searching for it for years, guided by certain orbital anomalies in the outer planets, and now they'd found it and they were all terribly pleased, and everyone was terribly happy for them and so on. The planet was named Persephone, but rapidly nicknamed Rupert after

some astronomer's parrot – there was some tediously heart-warming story attached to this – and that was all very wonderful and lovely” [6, с. 494]. Увагу привертає іронічна ремарка щодо побутового перейменування цієї планети з трансонімізованого теоніма на трансонімізований зоонім – ім'я папути Руперта, який належав певному астроному.

До цієї групи належить також планетопоедонім *Rahm*, що має асоціативну мотивацію, що базується на зв'язку з антропонімом *Rahm, Rahman*, однак жодних деталей щодо ситуації номінації цієї планети автор не вводить до тексту роману. Частково схожим є онім *Han Wavel*, який побудовано за антропоформулою ім'я + прізвище, причому обидва компоненти мають багато значень, у тому числі й сленгових.

Вважаємо асоціативною мотивацію власної назви планети *Census*, в якій актуалізується словникове значення відповідного апелютива ‘перепис населення’.

Квалітативними за типом мотивації є оказіональні планетопоедоніми *Eroticon 6, Planet Ten* та *Vortex*, в яких характеризуються певні якості планет.

Єдиним випадком ситуативної мотивації планетопоедоніма є власна назва *Now What*, яка пояснюється в тексті аналізованого твору: „*The planet of Now What had been named after the opening words of the first settlers to arrive there after struggling across light years of space to reach the furthest unexplored outreaches of the Galaxy. The main town was called Oh Well*” [6, с. 527].

Один екзотичний оказіональний планетопоедонім *QQQ7 Active J Gamma* має комбіновану мотивацію, де поєднуються квалітативний та асоціативний мотиви.

Як бачимо, екзотичні оказіональні назви побудовано з метою створення ефекту повної чужинності, тому їх мотиваційний аналіз провести апіорі неможливо, однак неекзотичні оказіональні планетопоедоніми демонструють посесивну, квалітативну (по одному випадку) та асоціативну (три випадки) мотивацію. Останній тип мотивації космонімів добре узгоджується з традицією номінування космічних об'єктів іменами героїв античних міфів, тобто асоціативними космонімами, як це відбувається в аналізованому тексті, де функціонують вже згадані вище узуальні планетоніми *Mars, Venus, Pluto*.

Можемо висновувати, що з 12 індивідуально-авторських планетопоедонімів, які піддаються мотиваційному аналізу, п'ять мають асоціативну мотивацію, чотири – квалітативну, та було виокремлено по одному випадку посесивної, ситуативної та комбінованої мотивації.

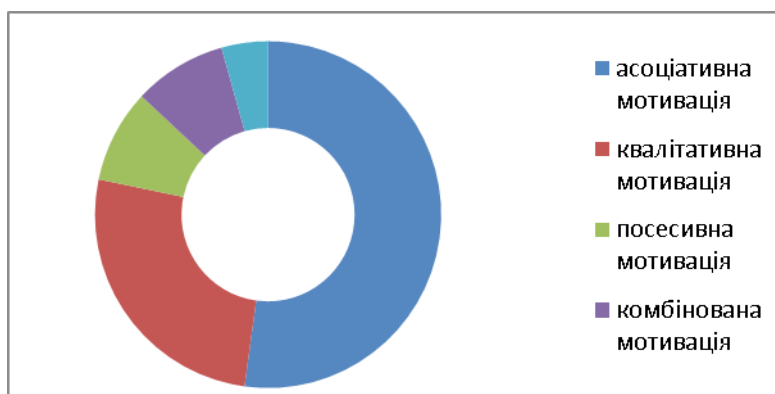
В аналізованому романі було вилучено **галактикопоедоніми** – власні назви галактик у художньому мовленні (загальна кількість – 5 одиниць), а також туманностей (2 одиниці). Дві власні назви є екзотичними, через що вони позбавлені будь-яких фонетичних чи семантичних підказок, а саме *Bostablon* та *Eezeereed*. Інші назви є оказіональними, але неекзотичними, завдяки чому є можливість встановити мотиви їх номінації. Два галактикопоедоніми належать до квалітативного мотиваційного типу: *The Imperial Galaxy* та *The Western Galaxy*; два – до асоціативного: *The Horsehead Nebula, The Axel Nebula*, причому тут асоціативні шляхи є різними – онімізацією апелютива та трансонімізацією антропоніма. Один онім демонструє комбіновану мотивацію: *Galactic Sector ZZ9 Plural Z Alpha* (сутнісно-квалітативно-асоціативну).

Що стосується **констеллопоедонімів** – власних назв сузір'їв (загальна кількість – 3 одиниці), то слід зауважити, що всі ці оніми є узуальними, широковідомими назвами з асоціативною мотивацією: *Virgo, Capricorn, Ursa Minor*.

Також у тексті функціонує один узуальний **сателітопоедонім** – літературно-художня власна назва супутника – *The Moon*.

Таким чином, у ході дослідження ми дійшли висновку, що індивідуально-авторські космопоедоніми аналізованого художнього твору, які можливо піддати

мотиваційному аналізу, складають 58,97 %. З 6 астропоетонімів п'ять демонструють асоціативний мотив номінації, а один – посесивний; з 12 індивідуально-авторських планетопоетонімів п'ять мають асоціативну мотивацію, чотири – квалітативну, та було виокремлено по одному випадку посесивної, ситуативної та комбінованої мотивації; з 5 галактикопоетонімів два належать до квалітативного мотиваційного типу, два – до асоціативного, один демонструє комбіновану мотивацію. Уточнити отримані результати можемо в наступній діаграмі:

Мал. 1. Співвідношення типів мотивації космопоетонімів

Асоціативний тип мотивації індивідуально-авторських космопоетонімів є домінуючим, другу позицію посідає квалітативна мотивація, також спостерігаються поодинокі випадки посесивної, ситуативної та комбінованої мотивації. Подальші розвідки планується спрямувати на дослідження особливостей функціонування космопоетонімів широкого спектру англійських науково-фантастичних творів з метою встановлення загальних тенденцій віртуального буття космонімів.

1. Андреев Е. Ю. Коммуникативно-прагматический потенциал имени собственного в научно-фантастическом тексте : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 / Е. Ю. Андреев. – Одесса, 1992. – 214 с.

2. Словник античної міфології / Уклад. І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів; вступ. ст. А. О. Білецького / Відп. ред. А. О. Білецький. – 2-е вид. – Київ: Наукова думка, 1989. – 240 с.

3. Торчинський М. М. Власні назви космічних об'єктів / М. М. Торчинський // Мовні і концептуальні картини світу : [зб. наук. праць]. – Вип. 24, ч. 3. – Київ : ВПЦ „Київський університет”, 2008. – С. 311–315.

4. Торчинський М. М. Структура, типологія і функціонування онімної лексики української мови : дис. ... докт. филол. наук: 10.02.01 / М. М. Торчинський. – Київ, 2010. – 502 с.

5. Українська мова. Енциклопедія / НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні, Ін-т укр. мови; під ред. В. М. Русанівський [та ін.]. – Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2007. – 856 с.

6. Adams D. The Hitchhiker's Guide to the Galaxy [Електронний ресурс] / D. Adams // Режим доступу: http://www.ebooktrrove.com/top_ten/Douglas_Adams_The_Hitchhiker_Triology_5Books1ShortStory.pdf

*Стаття надійшла до редколегії 18. 05. 2017
доопрацьована 20. 06. 2017
прийнята до друку 25. 08. 2017*

MOTIVATION OF COSMOPOETONYMS IN SCIENCE FICTION

Olesya Polyanichko

*Post- Graduate of English Grammar Department of Odessa I.I. Mechnikov National University,
French Boulevard 24/26, k. 131, 132,
Odessa, 65058, Ukraine,
tel. +380677860843*

The article is dedicated to the analysis of function of cosmopoetonyms in science fiction as a literary genre. New types of their motivation are also found. The purpose of this article is to establish peculiarities of motivation of the occasional cosmopoetonyms in science fiction as a literary genre. As the object of study English cosmopoetonyms were chosen, as the subject – their motivational classification. As the research materials cosmopoetonyms of D. Adam's novel „The Hitchhiker's Guide to the Galaxy” serve, total amount of 63 units. In the studied literary work such cosmopoetonyms were singled out: planetopoetonyms – proper names of planets (total – 39); astropoetonyms – proper names of stars (the total amount – 13 units); galactopoetonyms – the names of galaxies in artistic speech (total number – 5 units) and nebulae (2 units); constelopoetonyms – proper names of constellations (total – 3 units); satelitopoetonyms – literary and artistic proper name of the satellite (total number – 1).

Results. It becomes clear that much of the author's individual cosmopoetonyms that can undergo the motivation analysis, is 58,97 %. There are 6 astropoetonyms, 5 of them demonstrate associative motive of nomination, and only one – possessive; five of 12 author's individual demonstrate associative motive of nomination, 4 – qualitative; from 5 galactopoetonyms – 2 of them belongs to the qualitative motivational type, 2 – to the associative type and 1 demonstrates combinatory motivation. So cosmopoetonyms play an important role in the structure of the artistic work, they help the author to create the authentic fantasy world. Further research prospects are to be aimed at the widened range of English science fiction novels in order to establish general tendencies in the motivational structure of proper names which denote natural cosmic objects.

Key words: cosmopoetonyms, science fiction, motivation.